

Inhoudsopgave

<i>Agnus Dei - Georges Bizet</i>	2
Vertaling Agnus Dei:	3
<i>Bless This House</i>	3
Muziek: May H. Brahe	3
Tekst: Helen Taylor	3
Vertaling Bless This House	4
Fonetisch Bless This House:	5
<i>The Creation Willy Richter</i>	6
<i>Charles François Gounod (1818 – 1893)</i>	7
<i>Ave Maria van Gounod</i>	8
Ave Maria (Weesgegroet) van Gounod	8
<i>Choeur des Soldats</i>	12
Charles François Gounod (Soldatenkoor)	12
<i>Giuseppe Verdi (1813-1901)</i>	31
<i>Giuseppe Verdi (1813-1901)</i>	32
<i>Verdi - La Forza del Destino (1869)</i>	34
VERDI	37
<i>You Raise Me Up</i>	45
Santo	46

Agnus Dei - Georges Bizet

Bizet, Georges, voluit: Alexandre César Léopold Georges Bizet (Parijs 25 okt. 1838 – Bougival 3 juni 1875), Frans componist, werd als negenjarige toegelaten aan het Parijse conservatorium, won daar vele prijzen, o.a. voor zijn uitnemende pianospel en kreeg in 1858 voor compositie de Prix de Rome. Na vele weinig succesvolle theaterwerken en een ingrijpende geestelijke crisis, ontwikkelde Bizet een eigen stijl waarin hij in korte tijd enige wereldwijd bekend geworden werken zou componeren. In 1871 schreef hij de suite *Jeux d'enfants* voor piano-vierhandig, die hij ook bewerkte tot een orkestsuite. **In 1872 ontstond de toneelmuziek bij**

Daudets *L'Arlésienne*, die ook tot twee orkestsuites is verwerkt waarvan er een van Bizets hand is. In 1874 voltooide hij de Spaans-zigeunerachtige opéra-comique *Carmen* naar de gelijknamige novelle van Prosper Mérimée. De première in Parijs (1875) was weinig succesvol vanwege het realisme dat als aanstootgevend werd ervaren. Het grote succes kwam bij de Weense première in 1875, waarbij de gesproken dialogen waren vervangen door gezongen recitatieven, gecomponeerd door E. Guiraud.

Bizets stijl wordt gekenmerkt door een doorzichtige klank, originele, geraffineerde, vaak exotische melodieën en harmonieën, effectvolle en kleurrijke orkestratie en dramatische slagvaardigheid.

Het Agnus Dei is een arrangement van een Intermezzo uit Bizet's *L'Arlesienne* suites, gemaakt door Ernest Guiraud (1837/92)

Agnus Dei (Lat.: Lam Gods), in de Latijnse misliturgie een driemaal gesproken of gezongen aanroeping na het Breken des Broods en vóór de communie van priester en gelovigen. De tekst ervan luidt: *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis* (= Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt, ontferm U over ons).

Sedert de 10de eeuw wordt bij de laatste herhaling van deze bede het *miserere nobis* vervangen door *dona nobis pacem* (= geef ons vrede).

Het Agnus Dei komt, vertaald, ook in de meeste protestantse liturgieën voor als vast avondmaalslied. De tekst van het Agnus Dei, die gebaseerd is op Johannes 1:29 waarin Johannes de Doper Jezus aanwijst als het Lam Gods, luidt als volgt:

Vertaling Agnus Dei:

Agnus Dei,
qui tollis peccata mundi,
miserere nobis.

Agnus Dei,
qui tollis peccata mundi,
miserere nobis.

Agnus Dei,
qui tollis peccata mundi,
dona nobis pacem.

Lam Gods,
dat wegneemt de zonden der
wereld, ontferm U over ons.

Lam Gods,
dat wegneemt de zonden der
wereld, ontferm U over ons.

Lam Gods,
dat wegneemt de zonden der
wereld,
geef ons de Vrede.

Bless This House

Muziek: May H. Brahe

Tekst: Helen Taylor

Bless This House is om meer dan één reden een bijzonder lied.

Breda's Mannenkoor zong het eerder in het begin van de jaren tachtig, vorige eeuw, in de grote zaal van het Casino in Blankenberge, België.

Ná dat concert kwamen twee, al bejaarde West Vlaamse dames naar ons toe, om ons te bedanken voor het brengen van dit "schone lied". Ze waren ontroerd.

Het bracht hen terug in de dagen net na de invasie in Normandië in 1944. Er waren toen veel Engelse en Canadese militairen in België. Deze jongens bezochten ook de kerkdiensten waar zij de beroemde Engelse Hymns zongen. Steevast begon zo'n bijeenkomst met het zingen van Bless This House. Wat in die tijd, en op dat moment, heel indrukwekkend was. Ze vertelden daarbij dat ook in Londen, waar vanaf 1942 tot 1944 honderden bombardementen werden uitgevoerd die aan 30.000 mensen het leven hebben gekost, bij allerlei bijeenkomsten dit lied werd gezongen.

Een tweede bijzonderheid is de componist.

Het is geschreven door Mary Hannah Brahe, een Australische vrouw. Zij is geboren op 6 november 1884 in Melbourne en overleden op 14 augustus 1956 in Sydney. Het merendeel van haar werk heeft ze echter in Engeland gecomponeerd. Ze woonde daar van 1912 tot 1939. Ze componeerde veel liederen, drie musicals, twee operettes voor kinderen en vier pianowerken. De teksten werden steeds geschreven door Helen Taylor.

Bless This House is het bekendste werk van Mary Brahe geworden. Het is tussen 1927 en 1932 geschreven.

Vertaling Bless This House

Engelse tekst:	Vertaling:
Bless this house, O Lord we pray, make it safe by night and day.	Zegen dit huis, bidden wij, O God, maak het veilig, dag en nacht.
Bless these walls, so firm and stout, kee-ping want and trou-ble out.	Zegen deze, zo stevige en stoere muren, die armoede en problemen buitensluiten.
Bless the roof and chim-neys tall, let Thy peace lie o-ver all.....,	Zegen het dak en de hoge schoorstenen, laat Uw vrede op alles rusten.
Bless this door, that it may prove e-ver o-pen, to joy and love.	Zegen deze deur, die altijd open zal staan voor vreugde en liefde.
Bless these win-dows shi-ning bright, let-ting in God's heav'n-ly light.	Zegen deze vensters, die helder weerkaatsen en Gods hemelse licht binnenlaten.
Bless the hearth a-bla-zing there, with smoke as-cen-ding, like a pra- yer.	Zegen de haard, die daar vlamt, Waarvan de rook opstijgt, als een gebed.
Bless the peo-ple here with-in, keep them pure and free from sin.	Zegen de mensen die hier binnen zijn, houdt hen zuiver en vrij van zonden.
Bless us all, that we may be fit, O Lord, to dwell with Thee.	Zegen ons allen, opdat we in staat mogen zijn, O God, om bij U te verblijven.
Bless us all, that we one day, may dwell, O Lord, with Thee.	Zegen ons allen, zodat we op zekere dag, O God, bij U mogen verblijven.

Fonetisch Bless This House:

Bles dis haus, O Loord wie pree,

mee k it seef bij nijt end deej.

Bles dies wols so furm end stout,

kie-ping want end trub-bel out.

Bles de roe oef end tsjim-nie tol,

let Dy pies lij o-ver ol.....,

Bles dis door, det it mee j proev,

è-ver o-pen, to djoj end lov.

Bles dies win-dows shij-ning breit,

let-ting in Kod's hèn-lie lijt.

Bles de harsz u-blee-zing deer,

wiz smook ès-sen-ding, lijk a pree-je r.

Bles de pie-pel heer wiz-in,

kiep dem pjoer end frie from sin.

Bles us ol, det we mee j bie

fit, O Loord, to dwel wiz Dee.

Bles us ol, det wie wan deej,

mee j dwel, O Loord, wiz Dee.

The Creation Willy Richter

Willy Richter is geboren op 1 januari 1896, in Frankfurt am Main, Duitsland en overleden op 8 november 1969.

Hij begon zijn pianostudie op 10 jarige leeftijd. After academic education in High School including the study of French, English, Latin and Greek, entered the Frankfort Conservatory of Music. Na het academisch onderwijs met inbegrip van de studie Frans, Engels, Latijn en Grieks studeerde hij aan het Conservatorium van Frankfort. Hij specialiseerde zich in het dirigeren van opera en oratorium en behaalde het diploma voor compositie. Van 1919 tot 1922 was hij dirigent van diverse koren en daarnaast was hij piano en orgel leraar.

In 1923 emigreerde hij naar Amerika. Hij werkte daar als concert pianist en organist, leidde vele concerten als dirigent, was dirigent van kamermuziekgezelschappen en was leraar aan het conservatorium. Daarnaast was hij dirigent van mannenkoren en gemengde koren.

De muziek voor "The Creation" is door hem geschreven voor 4 stemmig mannenkoor zonder begeleiding.

De tekst is gebaseerd op de woorden van het Bijbelboek Genesis 1: de verzen 1 tot 3. *)

- 1 In den beginne schiep God den hemel en de aarde.
- 2 De aarde nu was woest en ledig, en duisternis lag op den vloed, en de Geest Gods zweefde over de wateren.
- 3 En God zeide: Er zij licht en er was licht.

*) woorden volgens de nieuwe Bijbel vertaling van 1953.

Charles François Gounod (1818 – 1893)

Charles François Gounod (Parijs, 17 juni 1818 – Saint Cloud 18 okt 1893) was een Franse componist. Zijn vader was kunstschilder en zijn moeder een bekwaam pianiste die hem op vroege leeftijd muziek leerde. Hij studeerde aan het conservatorium in Parijs en won de Prix de Rome in 1839, waarop hij de verplichte 3 jaar in Rome verbleef, alwaar hij oude Italiaanse kerkmuziek studeerde. In Parijs was hij een aantal jaren organist in de kerk van de Missions étrangères. Hij wilde priester worden en studeerde van 1846 tot 1848 aan St. Sulpice en woonde vanaf 1847 in een klooster van de [Karmelieten](#). In 1852 huwde hij met Anne Zimmermann, de dochter van zijn pianoleraar aan het conservatorium. Van 1852 tot 1860 was hij directeur van het *L'Orphéon de la Ville de Paris*, het grootste mannenkoor van Parijs.

Van 1870 tot 1875 woonde hij in Londen, waar hij het koor oprichtte dat later de Royal Choral Society werd.

Hij schreef zowel opera's als oratoriums, 9 missen, 3 requiems en andere kerkmuziek, 3 symfonieën, etc.

De opera Faust uit 1859 was zijn meest succesvolle werk en is nog steeds het bekendst, samen met het **AVE MARIA**, dat gebaseerd is op de prelude in C uit Bach's Wohltemperiertes Klavier.

Als koordirigent en organist trok de kerk hem aan. Hij schreef o.a. een prachtige concertmis: "**Messe de Sainte Cécile**". Waarvan Breda's Mannenkoor het **Sanctus en Benedictus** heeft uitgevoerd i.s.m. het GOOG.

Het Choeur des Soldats, ofwel "Het Soldatenkoor" is onderdeel van de 4e akte uit de opera Faust.

Gounod was geen vertegenwoordiger van een bepaalde school. Hij was een gevoelsmens, die fijne menselijke snaren wist te bespelen via melodieuze muziek en goede kompositie stijl.

Zijn liturgische muziek is ingebed in een romantisch fluïdum, dat samensmelt met een sobere religiositeit. Daarvoor is de door vele critici als pseudokunst geziene Bach-meditatie over de prelude in C-groot uit het 1e deel van het Wohltemperiertes Klavier, het tot een "wereldhit" geworden **Ave Maria**, een overtuigend bewijs.

Ave Maria van Gounod

Ave Maria, voor sopraan solo, mannenkoor, orgel/piano of orkest.

It was composed by [Charles Gounod](#) in 1859 during the romantic era, based on the harmony and texture of [JSBach's](#) Prelude No.1 in C Major from [Well-Tempered Clavier Book I](#) (BWV 846). Het werd samengesteld door [Charles Gounod](#) in 1859, gebaseerd op de harmonie en de textuur van J.S. Bach's Prelude nr. 1 in C Major uit Wohltemperiertes Klavier. (BWV 846). It is a setting of the standard [Latin Ave Maria](#) text.

Ave Maria (Weesgegroet) van Gounod

Het **Weesgegroet** ([Latijn](#): *Ave Maria*) is een [gebed](#) gericht aan de [Heilige Maagd Maria](#), de moeder van [Jezus Christus](#).

Het eerste gedeelte van het gebed komt uit [Lucas](#) 1 vers 28 (de begroetingswoorden van de [aartsengel Gabriël](#)) Het tweede gedeelte van het gebed komt uit [Lucas](#) 1 vers 42 (de bezegeningswoorden van [Elisabeth](#), de nicht van Maria). Het derde gedeelte van het gebed komt van de Gemeenschap van gelovigen en is ter gelegenheid van het [Concilie van Efeze](#) (431) goedgekeurd en aan de Evangelische verzen toegevoegd.

In de vijfde eeuw van onze jaartelling verkondigde [bisschop Nestorius](#) dat het streng verboden zou moeten zijn om Maria de "moeder van God" te noemen. De inwoners van [Constantinopel](#) waren hierover hevig verontrust en beschouwden deze uitspraak als lastering. De gehele stad was bedroefd en vol onwil; men was diep gekwetst door deze belediging aan het adres van de moeder van God.

Naar aanleiding van deze affaire werd er te [Efeze](#) een [concilie](#) belegd, onder leiding van [Cyrillus](#), de [patriarch](#) van [Alexandrië](#). Tot grote vreugde van het volk, dat zich in ongeduldige afwachting voor de conciliekerk had verzameld, werd Nestorius in het ongelijk gesteld door de aanhangers van Cyrillus, die het [Concilie van Efese](#) hadden geopend voordat Nestorius en zijn aanhangers er waren gearriveerd. De meer dan tweehonderd aanwezige bisschoppen werden uitbundig toegejuicht en er volgde een groot feest ter verheerlijking van Maria.

Het was ter gelegenheid van dit concilie, dat men aan de evangelische begroetings- en bezegeningsverzen toevoegde: 'Heilige Maria, moeder van God, bid voor ons zondaars, nu en in het uur van onze dood, Amen.' Zo is het gebed ontstaan dat we een 'weesgegroet(je)' noemen. Dit gebed is later tevens een belangrijke rol gaan spelen in het [rozenkransgebed](#).

De tekst van het 'weesgegroet' luidt in het [Latijn](#) als volgt:

Ave, Maria, gratia plena,

Dominus tecum.

Benedicta tu in mulieribus,

et benedictus fructus ventris tui, Jesus.

Sancta Maria, Mater Dei,

ora pro nobis peccatoribus,

nunc et in hora mortis nostrae. Amen.

De Nederlandse vertaling die in Nederland gebruikt wordt:

Wees gegroet Maria,

vol van genade.

De Heer is met U.

Gij zijt de gezegende onder de vrouwen.

En gezegend is Jezus,

de Vrucht van Uw schoot.

Heilige Maria,

Moeder van God,

bid voor ons, zondaars,

nu en in het uur van onze dood.

Amen.

De Nederlandse vertaling die in Vlaanderen gebruikt wordt:

Wees gegroet Maria,

vol van genade.

De Heer is met U.

Gezegend zijt Gij boven alle vrouwen,

en gezegend is de vrucht van Uw lichaam, Jezus.

Heilige Maria,

Moeder Gods,

bid voor ons, arme zondaars,

nu en in het uur van onze dood. Amen.

Bijlage Muziekbestanden

Choeur des Soldats

Charles François Gounod (Soldatenkoor)

De opera Faust.

In 1859 ging de opera Faust van Charles Gounod in première in het Parijse Théâtre Lyrique en 10 jaar later nam de Parijse Opéra het werk op in het repertoire.

Faust is het aangrijpende verhaal van een in het leven teleurgestelde verbitterde oudere man, die zijn ziel aan de duivel verkoopt in ruil voor jeugd, liefde en rijkdom. Marguerite is een onschuldig meisje dat van deze handel het slachtoffer wordt.

Het libretto (het tekstboekje van de opera) van de heren Jules Barbier en Michel Carré is gebaseerd op het werk van Johann Wolfgang von Goethe.

De historische Faust

De figuur Faust is gebaseerd op de historische dokter Johannes Faust. Deze Johannes Faust werd ca.1480 in Knitlingen in Duitsland geboren. Hij stierf rond 1536 in Staufen. Hij reisde rond als arts, astroloog en magiër.

Zijn toverkunsten en horoscopen waren vaak aanleiding om hem uit de stad te verjagen. Al tijdens zijn leven ontstonden er mythische verhalen rond zijn persoon, die door de duivel zelf - aan wie hij zijn ziel verkocht had - gewelddadig om het leven zou zijn gebracht.

Charles Gounods eerste idee voor zijn Faust was voor de "Walpurgisnacht" (1840) *. In de jaren die volgden werden steeds voorzichtige stappen gezet om het werk te voltooien. Zo staat vast dat pas in 1849 de kerkscène klaar kwam. De eerste uitvoering op 19 maart 1859 was redelijk succesvol

Soldatenkoor (Choeur des Soldats)

Het handelt over soldaten die in triomftocht als overwinnaars van het slagveld terug gaan naar huis. Het leed is vergeten en thuis wacht hen een goed onthaal.

Soldatenkoor.

refrein

Onsterfelijke roem van onze voorouders

Wees ons trouw, laat ons sterven zoals zij

En onder jullie vleugels, soldaten overwinnaars wijs ons de weg, zet ons hart in vlam.

Voor u vaderland, tarten wij het lot

Jouw zonen hebben moedig de dood getrotseerd.

Jouw heilige stem roept ons: vooruit soldaten,

Pak het geweer, op naar de strijd.

refrein

Onsterfelijke roem van onze voorouders

Wees ons trouw, laat ons sterven zoals zij

En onder jullie vleugels, soldaten overwinnaars wijs ons de weg, zet ons hart in vlam.

Laten we ons haasten naar ons huis

Men wacht op ons als de vrede is gesticht

Maak je geen zorgen meer, aarzel niet,
Laten we onze pas versnellen, naar huis!
Ons thuis omarmt ons.
De liefde lacht ons toe en feest met ons.
En geen hart zal meer angstig kloppen
Bij de herinnering aan onze strijd.
De liefde feest met ons, geen angstig kloppen
Bij de gedachte aan onze strijd.
Laten we onze pas versnellen en niet aarzelen.

refrein

Onsterfelijke roem van onze voorouders
Wees ons trouw, laat ons sterven zoals zij
En onder jullie vleugels, soldaten overwinnaars wijs ons de weg, zet ons hart in vlam.

* **Walpurgisnacht**, de nacht van 30 april op 1 mei, waarin, naar het volksgeloof, de boze geesten vrij spel hadden; in het Duitse volksgeloof was het de nacht waarin de heksen op de Brocken in de Harz hun heksensabbat vierden. Vooral door Goethes Faust is de Walpurgisnacht een bekend begrip geworden. De naam is ontleend aan de heilige Walburgis (of Walpurgis).

Edvard GRIEG (15 juni 1843 – 4 september 1907)

Edvard Grieg is geboren en overleden in Bergen in Noorwegen. Hij is een afstammeling van een Schotse familie die in 1746 uit schrik voor de gevolgen van de Schots – Engelse oorlog naar het Noorse Bergen was geëmigreerd. De Schotse naam Greig werd bij de toenmalige burgerlijke stand fonetisch opgenomen en werd dus Grieg.

Griegs ouders waren zakenlieden die het tot consul van Engeland brachten. Edwards moeder, Gernie Judith Hagerup was de dochter van een rechter en had zang en piano gestudeerd. Zij werd zijn eerste lerares. Op zijn vijftiende werd hij naar het conservatorium in Leipzig gestuurd om daar piano en compositie te studeren. In 1862 keert hij terug naar Bergen.

Hij legt zich dan toe op de Noorse volksmuziek en ontwikkelt de Scandinavische muziekstijl. Hij wordt dirigent van de plaatselijke muziekvereniging en huwt met zijn nicht Nina Hagerup die als zangeres zijn liederen door heel Europa vertokt. Hij reist door Europa, ontmoet de grote componisten van die tijd en in 1885 vestigt hij zich definitief op zijn landgoed Troldhagen in de buurt van Bergen en gaat dan vooral componeren. Van de Noorse regering ontvangt hij salaris zodat hij onbekommerd kan werken. Aan de rand van het bos staat zijn componeerhut waar zelfs zijn vrouw niet mag binnenkomen.

In 1881 schreef Grieg enige koorwerken w.o. de cantate *) "Landkjending" voor mannenkoor, orkest en orgel. In 1875 voltooide hij de muziek van zijn meest bekende werk de "Peer Gynt suite". Grieg had een grote invloed op de professionalisering van het Noorse muziekleven.

Hij overlijdt in 1907 aan een longkwaal. Hij was de belangrijkste Noorse componist in de 19e eeuw.

Landerkennung.

Olaf I, alias Olav Trygvason, was koning van Noorwegen van 995 tot 1000. Olaf speelde een belangrijke rol in de bloedige bekering van de Vikingen tot het christendom en in de kerstening van de Noren. Volgens de overlevering bouwde Olaf de eerste kerk van Noorwegen in 995.

Ook stichtte hij de stad Trondheim.

Nadat zijn vader werd vermoord vlucht hij met zijn familie naar Rusland waar hij opgroeit. Olaf schopt het tot opperbevelhebber van koning Vladimir van Kiev. Uiteindelijk besluit hij te vertrekken en viking te worden. In 988 trouwt hij met Gyde, de zuster van de koning van Ierland, en bekeert zich tot het christendom.

In 995 breekt er een opstand uit tegen onderkoning Haakon Sigurdsson en ruikt hij zijn kans om weer naar Noorwegen te gaan. Haakon wordt vermoord en Olaf wordt verkozen tot de nieuwe koning van Noorwegen.

In de cantate *) "Landerkennung", oorspronkelijk "Landkjending", vaart de toekomstige koning Olav Trygvason, na 31 jaar ballingschap in Rusland en Engeland, over de Noordzee naar zijn Noordlandvolk.

Hij keert terug uit zijn ballingschap op een moment dat niemand hem verwacht. Het land schijnt aanvankelijk niet te benaderen en de koningswensen van Olav worden voorlopig niet vervuld. Tot het moment dat iemand witte torens ontdekt met grijze tempelmuren en sneeuw witte koepels. Het stuk bezingt daarna de bruisende watervallen in het voorjaar en de wind die door de bossen gaat. Het laatste deel heeft een langzaam en gewijd tempo. Hierin spreekt een door een visioen bevangen Olav, bij monde van de solist, zijn dank aan de allerhoogste uit, waarmee allen instemmen.

*) Een cantate (Italiaans: cantata = letterlijk: zangstuk; van cantare = zingen) is vocale, door instrumenten begeleide kamermuziek op een dramatische of een lyrische tekst.

King all – Glorious

Op de partituur staat als componist G.M.Vail en G.Wesley.

Uit nader onderzoek blijkt dat G.M.Vail, als componist, in geen enkele muziek encyclopedie voorkomt. Ook in de Britannica, de grootste Engelse encyclopedie en op internet is hij niet te vinden. Je mag daar voorzichtig uit concluderen dat de componist Vail niet bestaat.

Wél de componist Wesley. Dat is een grote familie van componisten zoals: Samuel Wesley, John Wesley, Charles Wesley en Samuel Sebastian Wesley. Er is echter ook een G. Wesley niet behorend tot bovengenoemde familie. Het is Garret Wesley de eerste Graaf van Mornington. Hij werd geboren op 19 juli 1735 en overleed op 22 mei 1781. Hij was een Brits – Ierse Graaf, politicus en componist. Hij volgde zijn opleiding aan het Trinity College in Dublin en werd verkozen tot Professor of Music in 1764.

Het zou dus kunnen zijn dat Garret Wesley de oorspronkelijke componist is en dat G.M.Vail een arrangement voor mannenkoor heeft gemaakt en/of de tekst heeft toegevoegd.

Het is slechts gissen. Het blijft voorlopig onzeker hoe de rolverdeling precies is tussen Vail en Wesley.

Ik blijf zoeken. Zodra er nieuws is hoort u dat van mij.

King all – Glorious is in ieder geval een lied uit de Engelse anthem traditie. Geestelijke liederen worden in Engeland verdeeld in Hymnen en Anthems. Wat is het verschil?

Hymne komt van het Griekse woord *humnos* = lied, gezang of lofzang.

In de Griekse traditie was de hymne een gedicht ter ere van de goden. Aan Homerus werden vroeger de zgn. Homerische hymnen toegeschreven. In totaal zijn er 33 Homerische hymnen bewaard. Ook het vroege christendom kent hymnen in zijn eredienst. Zeer oude voorbeelden zijn het Griekse *Phoos hilaron* (= het blijde licht) en het Latijnse *Gloria in excelsis*. De hymnen raakten in de 4de eeuw enigszins in diskrediet, doordat ketterse groeperingen ze gebruikten voor massabeïnvloeding. Deze reserve is echter van korte duur geweest; de oude praktijk keerde terug en het lied bleef bestaan in het Oosten en in het Westen. Lange tijd werden de hymnen in het Latijn geschreven, zeker wanneer zij in de liturgie werden gebruikt; in de late middeleeuwen paste men ook de landstaal toe. In de reformatorische eredienst is de hymne (het kerklied) een structurelement in elke viering, in de vorm van de gemeentezang. In het begin van de 18^e eeuw werd de hymne veelvuldig beoefend. In Engeland waren dat vooral Ch. en J. Wesley, Shelley en F.W. Faber. In Nederland Feith, Van Alphen en Da Costa.

Anthem is de Engelse verbastering van anti-hymne, of van het Griekse *antiphona* (antifoon = tegenzang), een vocaal stuk in concerterende stijl, **gezongen in de Anglicaanse kerken** op woorden die niet strikt tot de liturgie behoren. Het uitgangspunt van de anthem is het Latijnse motet van de rooms-katholieke eredienst; in zijn verdere ontwikkeling nadert de vorm die van de kerkcantate in de lutherse dienst. Sedert de Reformatie ontwikkelde de anthem zich zelfstandig en kreeg een plaats aan het slot van het morgen- en

avondgebed. Spoedig kwam er een tweede anthem bij, die na de preek gezongen werd.

Anthems zijn dus [composities](#) in de Engelse [kerkmuziek](#) voor koren, met of zonder solopartijen, die worden gezongen in de ochtend- en avonddiensten van de Anglicaanse Kerk de zogeheten *Morning Prayers* en *Evensong*. De Morning Prayers zijn vergelijkbaar met de [lauden](#), de Evensong heeft veel overeenkomsten met [vespers](#).

Tijdens de regering van koningin Elizabeth I waren de belangrijkste anthem componisten Thomas Tallis, William Byrd en Orlando Gibbons. In de tweede helft van de 16de eeuw kwam de **full anthem**, uitsluitend voor koor geschreven, het meest voor. Kwamen er ook solopassages in voor, dan sprak men van **verse anthem**. In de 17de eeuw werd de vorm uitgebreider en naderde hij die van de Duitse kerkcantate. In de 19de eeuw kwam met S. Wesley Jr. (1810–1876) nieuw leven in de anthem. De anthem kwam echter ook onder invloed van de continentale romantische muziek (Mendelssohn, Gounod).

Het Engelse volkslied wordt wel **national anthem** genoemd.

.

King all-Glorious (*Vertaling: Theo Melis – 25/9/2008*)

Verheugt u, de Heer is koning!
Uw Heer en koning, aanbid hem!
Stervelingen zijn dankbaar, zijn dankbaar en zingen,
voor eeuwige triomf.
De Heer is koning! Verheugt u! De Heer is koning!
Jezus de Redder heerst, de God van waarheid en liefde.
Nadat Hij ons gereinigd had, ons van schande had gezuiverd,
heeft Hij zijn hemelse zetel ingenomen.
Verhef uw hart! Verhef uw stem! De Heer is koning!

(Solo)
Glorieuze koning, almachtige Heer der heerscharen,
Gij zijt als overwinnaar openbaard, boven de hele wereld uitgestegen,
Glorieuze koning! Glorieuze koning!
Gij zijt als overwinnaar openbaard,
(herhaald)

Jezus de Redder heerst, uw Heer en koning, aanbid hem!

Jezus de Redder heerst, kom en aanbid uw koning.
Heil aan uw Heer en koning! Heil aan uw Heer en koning!
Jezus de Redder heerst! Aanbid uw Koning.

Verheugt u, de Heer is koning!
Uw Heer en koning, aanbid hem!
Stervelingen zijn dankbaar, zijn dankbaar en zingen,
voor eeuwige triomf.
De Heer is koning! Verheugt u! De Heer is koning!
Glorieuze koning, boven de hele wereld uitgestegen,
Gij zijt als overwinnaar openbaard.
Glorieuze koning, almachtige Heer der heerscharen!

Kroon Hem met vele kronen, het Lam op zijn troon,
Hoor hoe de heftige lofzang alles overstemd,
alle andere muziek overheerst:
Laat mijn ziel ontwaken en laten we zingen over Hem, die voor u is gestorven!

(solo)
Glorieuze koning, almachtige Heer der heerscharen!
Glorieuze koning, heers over ons!

En begroet hem als uw onvergetelijke koning.
In alle eeuwigheid. Amen.

"Kolj slawjen" Dmitri Bortnjanski *) (1751 – 1825)
"Коль славен" in cyrillisch schrift **)

"Kolj slawjen", in het Nederlands "Hoe glorieus is onze lieve Heer in Zion".
Bortnjanski schreef de muziek op een tekst van de Russische dichter
M.M.Heraskov in 1822.
Een deel van de tekst luidt:

***"Overal is de Heer even roemvol,
zowel overdag als 's nachts.
U God, bezingen en loven wij".***

Het lied werd enige tijd beschouwd als de nationale hymne van het Russische keizerrijk. Het werd vaak uitgevoerd tijdens officiële bijeenkomsten en bij militaire parades. De hymne was ook erg populair buiten Rusland en in het bijzonder bij vrijmetselaars.

In Duitsland kreeg het lied een tekst van Gerhard Tersteegen (1697 – 1769),
"Ich bete an die Macht der Liebe"***) en werd daarmee een bekend

koraalgezang wat o.a. gebruikt werd als afsluiting bij de militaire taptoe de "Großer Zapfenstreich", de belangrijkste militaire ceremonie van de Bundeswehr. De oorsprong van deze taptoe stamt uit 1596. In 1838 ontstond de traditie waarbij het lied van Bortnjanski als afsluiting werd gebruikt.

De Pruisische muziekdirecteur Wilhelm Wieprecht leidde toen een monsterconcert in Potsdam voor de Pruisische koning en zijn gast de Tsaar van Rusland.

Meer dan 1000 muzikanten speelde en zongen aan het einde van deze taptoe "Ich bete an die Macht der Liebe". De muziek van de Rus Bortnjanski en de tekst van de Duitser Gerhard Tersteegen.

Tot op de dag van vandaag is de "Großer Zapfenstreich" de belangrijkste Taptoe in Duitsland en steeds is "Ich bete an die Macht der Liebe" de afsluiting.

***) Dmitri Bortnjanski.**

Dmitri Stepanowitsj Bortnjanski is geboren in 1751 te Goloechoew, Tsjernigov in de Oekraïne en gestorven in 1825 te Sint Petersburg. Hij studeerde muziek in Moskou in Sint Petersburg en in Italië alwaar hij een aantal opera's componeerde. In 1778 keerde hij terug naar Rusland en werd dirigent van de keizerlijke zangerskapel. Hij componeerde veel liturgische muziek die hij schreef voor de Russisch-orthodoxe eredienst.

***) "Коль славен", in cyrillisch schrift, het thans door de Russen en de meeste andere volken in de voormalige Sovjet-Unie, de Bulgaren en orthodoxe Serven, Montenegrijnen, Macedoniërs gebruikte schrift, toegeschreven aan de Slavische apostel Cyrillus. Het verdrong sinds de 12de eeuw het glagolitische schrift. Het is afgeleid van de oude Griekse hoofdletters; niet in het Grieks voorkomende klanken werden weergegeven door nieuwe tekens, deels aan het Hebreeuwse alfabet ontleend. De oudste cyrillische inscriptie bevindt zich op de ruïnes van een kerk te Preslav (Bulgarije) (843); het oudste boek is het Oud-Russische Ostromir-evangelie (1056-1057). Het Russische alfabet onderging vereenvoudigingen in 1710 (door Peter de Grote) en in 1917;

***)

Ich bete an die Macht der Liebe,
die sich in Jesu offenbart.

Ich geb' mich hin dem freien Triebe,
mit dem ich treu geliebet ward.

Ich will, an statt an mich zu denken,
ins Meer der Liebe mich versenken.

Wie bist du mir so sehr gewogen
und wie verlangt dein Herz nach mir.
Durch Liebe sanft und stark gezogen,
neigt sich mein Alles auch zu dir.
Du teure Liebe, höchstes Wesen,
du hast mich, ich hab' dich erlesen.

In deinem teuren heil'gen Namen

*eröffnet sich des Vaters Herz.
Da find' ich lauter 'Ja' und 'Amen',
und Trost und Heilung für den Schmerz.
O, daß dies jeder Sünder wüßte,
sein Herz wohl bald dich lieben müßte.*

Ik bid tot de macht der liefde,
die zich in Jezus openbaart.
Ik geef me over aan de vrije instincten,
waar ik altijd op kon vertrouwen.
Ik wil, in plaats van aan mezelf te denken,
mij in de zee van de liefde onderdompelen.

Wat een enorme invloed heeft u op mij
en hoe verlangt uw hart naar mij.
Zacht en sterk door de liefde getrokken,
neigt ook mijn gehele wezen zich tot u.
U, kostbare liefde, hoogste wezen,
u heeft mij en ik heb u gevonden.

In uw dierbare, heilige naam
ontvouwt zich het vaderhart.
Daarin vind ik louter 'ja' en 'amen',
en troost en genezing voor de pijn.
O, als elke zondaar dit zou weten,
zou zijn hart zich snel tot u bekeren.

Polni Mše. (Veldmis) Bohuslav Martinů.

De componist van dit werk heeft zich laten leiden door de ellende die soldaten doormaken op het slagveld. De door intrigerende orkestratie ondersteunde teksten zijn enerzijds smeekbeden om de vijand te weerstaan en zelf te mogen overleven en anderzijds een krachtig protest tegen de oorlog.

Ondanks de naam "Veldmis" bestaat de compositie niet uit de vaste delen uit een Liturgische Mis, maar kan eerder worden gesproken van een Cantate voor mannenkoor, orkest en baritonsolist.

In 1939 werd het geboorteland van Martinů, Tsjecho Slowakije, als eerste vrije staat betrokken in een conflict dat later uitgroeide tot de Tweede Wereldoorlog.

Martinů meldde zich vrijwillig voor het leger, maar werd niet opgeroepen. Tijdens de oorlogsjaren componeerde hij de Polni Mše als protest tegen de oorlog.

Het werk is eigenlijk bedoeld om in de open lucht uit te voeren. Het orkest bestaat dan ook slechts uit blaas- en slaginstrumenten, harmonium en piano.

De compositie tekent de sfeer van het zware leven, de angst en de ellende van de soldaten in de loopgraven. Martinů laat horen dat deze verschrikkingen alleen kunnen worden verdragen door te herinneren aan het lijden van Christus, die stierf voor ons allen.

De dreigende intro van het orkest, waarin vooral het slagwerk en het harmonium zijn te horen, geeft de dreigende oorlog aan. Met een aarzelend "Onze Vader" (Otse Nas) laten de soldaten hun gevoelens van heimwee opkomen. Daarna volgt een kort tussenspel van het orkest, waarna de soldaten de Heer luid aanroepen met: "Onze Heer, onze Vader, wend Uw aanblik tot de menigte die met de handen gevouwen (op de wapens) smeken hun kinderen brood te kunnen geven, verworven door hun bloed! Zij hebben grote angst".

Iets verder volgt de tekst: "Laat ons allen als rotsen in de branding van de zee staan, het leger waakt over u".

Zo vertellen de solist en de soldaten (het koor) afwisselend over hun gevoelens rondom deze gewelddadige oorlog. Enerzijds de wil om te overleven en de vijand te overwinnen, anderzijds de strijd tussen goed en kwaad.

Het slot is zeer emotioneel. Daar waar het koor begint met: "Smiloej se naade mnou, Bozje", hetgeen betekent: "Heb erbarmen met mij Heer, want op U hoopt mijn ziel". De solist vervolgt met: "Zij staan mij iedere dag naar het leven, de vijanden, er zijn velen die oorlog tegen mij voeren, oh Allerhoogste...", waarna het koor nogmaals het "Onze Vader" aanheft. Met een ingehouden "Amen" sterft deze uitzonderlijke en indringende compositie letterlijk weg.

Het moge duidelijk zijn dat de inhoud van dit werk nog niets aan waarde heeft ingeboet. Ook vandaag zal het ongetwijfeld een diepe indruk achterlaten.

De tekst en vertaling volgt hierna!

POLNI MŠE (VELDMIS)	
Tsjechische tekst fonetisch weergegeven	Nederlandse tekst. Letterlijk vertaald, vandaar de soms vreemde zinsbouw.
<p>3. Ot-tsje naasj, jens jsi na nèbèsiech.</p> <p>Posvjet se jmeeno twee, prsji-iedj kraalofstwie twee.</p> <p>Boedj woelè twaa, jakko v´nebbi tak ie na zemmi.</p>	<p>Vader van ons, die in de hemel is Uw naam worde geheiligd, er zal komen het koninkrijk van U.</p> <p>Er zal zijn de wil van U. Uw wil geschiede zoals in de hemel, ook als op aarde</p>
<p>4. Chleep naasj wezdejsjie dejsj naam dnes</p> <p>a od poest nam nasje wienie jakosj ie mie od pausjtiemè.</p> <p>Bariton solist:</p>	<p>Geef ons heden ons dagelijks brood en vergeef ons onze schuld zoals ook wij vergeven.</p> <p>Uw wil geschiede, in de hemel alsook op aarde.</p>
<p>5. Tutti.</p> <p>Ve jmeenoe ot-tse, ie sienà, ie doechà swàteeho</p>	<p>In de naam van de vader en de zoon en de geest heilig.</p>
<p>6. Pane nasj, ottsjè nasj pohlèdie svee obratj k´zaastoepeom, jesj prossitsie roekou saahlie ke zbránnie abbie sviem dietkaam chlèbà zkr-vè stwòrsjiele.</p>	<p>Heer van ons, Vader van ons het gezicht van U, wendt dat naar de menigte, die vouwen de handen in gebed op de wapens opdat zij voor hun kinderen brood uit bloed maken.</p>
<p>7. O pannè moej! Odpoestj nam nasje choedoboe, zedranne roetse blaato zaakoppoe wiewhoeblee twaarzje tsjèlà tsjerna</p>	<p>Oh Heer van mij! Vergeef ons onze tekortkomingen, onze geschonden handen de bemodderde loopgraaf, de vermagerde gezichten geheel zwart.</p>

<p>8. à praazdnou dlanj prsjed stoepnie chraamoe</p> <p>O pannè moej, pannè moej, tak tjesjkie oekol je ktèrie jsie otsjiem hlàdoviem postawiel zà tsjil jakko krsjiesj.</p> <p>Kyrie eleison</p>	<p>En de werkloze handen waarmee wij staan op de trappen van de kerk.</p> <p>Oh Heer van mij, Heer van mij, hoe zwaar is de taak die U de hongerende ogen gesteld hebt als doel, als een kruis.</p> <p>Heer ontferm U over ons.</p>
<p>9 – 10. Bariton Solist:</p>	<p>Vanuit de verte roep ik tot U o Heer. Mijn stem verheft zich tot U o Heer etc.</p>
<p>19. Inleidend trompetsignaal</p> <p>Bòzje naasj,! (Psalm 44)</p> <p>Ottsòwe nasjie nam viepraavjelic o skoettsich twiech, ktèree jsi tsjinieval za dnoe jejich, za dnoe stàròdaavnich.</p> <p>(Psalm 42)</p> <p>Propast propasti se ozievalla k ´hloetsjenie troeb tviech wsjechnaa welnòbitie twaa a rozwodnjenni twaa se na mne swàlilla.</p> <p>Vjerzjiem vsjak, zje mie oedjellie wè dne Hospodjien milosurdenstvie sweeho!</p>	<p>God van ons.</p> <p>De vaders van ons, aan ons hebben verteld van Uw werken, welke U hebt verricht in Uw dagen en in de dagen daarvoor. (bedoeld wordt het Oude Testament)</p> <p>Diepte, riep diepte op. Bij het rumoer van Uw bazuin al Uw golven en Uw overstromingen op mij neerkwamen (kwamen op mij neer).</p> <p>Ik geloof evenwel, dat mij met der tijd bescherming zal worden gegeven en Uw genade!</p>
<p>21. A v´notsie piesnietska jèhò sè mnou a modliedba maa k´Bòhoe zjievotta meeho.</p>	<p>En in de nacht een lied zal er zijn voor Hem.</p> <p>En een gebed heeft men voor de God van mijn leven.</p>
<p>22. Dòmòwè vzdaalennie! Tsestò swattaa nassjèhò djetstvie !</p> <p>Zwonne wetsjernie !</p>	<p>Ver weg van het ouderhuis, van de heilige omgeving van onze jeugd!</p> <p>Avondklokken!</p>
<p>23. Dòmòwè vzdaalennie! Pole òbilnaa. Zàhràdò podziemnie.</p>	<p>Ver weg van het ouderhuis! Velden met graan. Tuinen in de herfst.</p>
<p>25.Kyrie eleison, Kriste eleison.</p>	<p>Heer ontferm U, Christus ontferm U.</p>

<p>26. Bariton solo:</p>	<p>Als de slaap de oogleden zwaar maakt en men naar wegdromen verlangt. Als de eenzaamheid beklemmend is als een gesloten ring, de nacht koud is en een witte ster boven de bergen stilstaat, dan wordt het wapen zwaar in de zwarte handen.</p>
<p>27. Bariton solo:</p>	<p>Oh, Heer ... slaapt U? Alleen ik houd de wacht. De ogen gespannen en het hart beklemd van angst. Ik mag niet inslapen en de tijd heeft geen haast.</p> <p>Lam Gods, Ontferm U over ons</p>
<p>Koor: Agnus Dei, Miserere Nobis.</p>	
<p>29. Dòmòwè vzdaalennie! Tsestò swattaa nassjèhò djetstvie !</p> <p>Milostie nèbeskaa o wotse ràdostnee.</p>	<p>Ver weg van het ouderhuis. Ver weg van de heilige omgeving van onze jeugd.</p> <p>Genade uit de hemel vruchten van de vreugde.</p>
<p>30. Stoejtè jak skaalie w´morsjkem prsjiebòjie. Wojskò nad waamie bdie.</p>	<p>Staat als rotsen in de branding van de zee.</p> <p>Het leger waakt over U.</p>
<p>32. Slotkoor: Smiloejse naade mnou Bozje! Smiloejse naade mnou! Nebotj v´tèbè dou fà doesje maa! Wollàti boedoe K´Bòhoe neejwiesjsjiemoe K´Bòhoe silneemoe Kterrie dòkonnaavaa zamne.</p> <p>Bariton solist:</p>	<p>Heb erbarmen met mij o God. Heb erbarmen met mij. Want op U hoopt mijn ziel. Aanroepen zal ik tot de allerhoogste God tot de sterkste God die aan mijn jammeren een einde zal maken.</p> <p>Mijn vijanden staan mij dagelijks naar het leven, want velen strijden tegen mij.</p> <p>O Allerhoogste.</p>

<p>33. Wiewiesjiesj se nad nebbesa, O Bozje, à naade vsjetskoe zemmi slaavà twaa.</p> <p>Bariton solist:</p> <p>Koor en Solist:</p> <p>Ottsjè nasj, jensj jsi nà nebbe siech. Amen.</p>	<p>Verhef U boven de hemelen o God en dat Uw glorie strale over de hele wereld.</p> <p>Het ongeluk kome neer op mijn tegenstanders, omdat U trouw bent.</p> <p>Vernietig hen O Heer.</p> <p>Onze Vader, die in de hemel zijt. Amen.</p>
<p>Note: Elke IE uitspreken als UU (van Utrecht); elke EE uitspreken als Û (van zullen); elke AA uitspreken als A (van vallen); elke S scherp nemen (zoals stoom, dus geen otschje nas maar Otsje Nas); elke dò. uitspreken als Oh (zoals Ochtend); elke OU uitspreken als Aawoeoe dus Mnou wordt Mnaawwoeoe.</p>	

Wolfgang Amadeus Mozart

W.A.Mozart is een van de drie componisten die als "Weense Klassieken" aangeduid worden. De beide anderen zijn Haydn en Beethoven. In zijn jeugd oogstte hij alom succes als wonderkind aan de piano. Hij wordt door zijn buitengewoon groot vakmanschap, beschouwd als een der grootste meesters van de muziek

Wolfgang Amadeus Mozart werd op 27 januari 1756 in Salzburg Oostenrijk geboren. Evenals zijn zuster bleek hij een wonderkind en werd opgeleid door zijn vader Leopold Mozart, die componist, violist en muziekpedagoog was. Wolfgang begon al op 5 jarige leeftijd te componeren. Op 6 jarige leeftijd maakte hij samen met zijn zuster en zijn vader concertreizen naar München en Wenen. Op zijn zevende componeerde hij zijn eerste symfonieën en vocale muziek. In 1769, hij was toen 13 jaar oud, werd hij benoemd tot onbezoldigd concertmeester aan het aartsbisschoppelijk hof van Salzburg. Hij maakte daarna vele reizen.

In Rome, in 1771, wist hij het Miserere van Gregorio Allegri, dat niet buiten de Sixtijnse Kapel mocht worden verbreid, na één keer horen uit het hoofd op te schrijven.

Na diverse functies in Salzburg nam hij in 1781 ontslag en probeerde vanaf die tijd als zelfstandig musicus in Wenen zijn brood te verdienen. Een

indrukwekkend rijke vloed van composities stroomde uit zijn pen. Hij componeerde toen o.a. een aantal Italiaanse opera's.

In 1782 trouwde hij met Konstanze Weber. Uit dit huwelijk werden 6 kinderen geboren. De jongste ook een Wolfgang Amadeus werd een verdienstelijk componist, pianist en koordirigent.

In 1787 trad de ommekeer in. Hij trad steeds minder op en ook het aantal leerlingen verminderde. Hij voelde zich miskend omdat veel muzikliefhebbers zijn werk te moeilijk vonden. Het ontbrak hem bovendien aan zakelijk inzicht en raakte daardoor in ernstige financiële problemen. Hij overleed op 5 december 1791 in Wenen als een arm man.. Hij werd dus nog geen 36 jaar oud.

Bij zijn vele concertreizen was Mozart ook in Nederland en België. Hij maakte in oktober en november 1763 een reis door België, alwaar hij in Leuven en Brussel concerteerde. In Leuven heeft hij de mis in de Grote Kerk bijgewoond en het stadhuis bezocht. **Frappant dat Breda's Mannenkoor 240 jaar later precies hetzelfde heeft gedaan.**

In augustus 1765 komt hij nogmaals naar België om vandaar naar Holland te reizen. Hij verblijft hier van september 1765 tot februari 1766. In Antwerpen speelt hij op het grote orgel van de kathedraal. Van Antwerpen reist de familie Mozart naar Holland. **In zijn reisbeschrijving staat vermeld dat zij via Roosendaal en Oudenbosch op 10 september 1765 bij "het pittoreske haventje" van Moerdijk komen en met een pont over het Hollands Diep varen. Via Puttershoek ging het naar Rotterdam.** Mozart schrijft in zijn verslag: "Deze tocht was geen sinecure. Het nam een hele dag in beslag, van half zeven in de ochtend tot acht uur 's avonds". Hij schrijft verder: "In Rotterdam bleven we maar een halve dag, want 's middags konden we met de trekschuit naar Den Haag, waar we al om zeven uur arriveerden. Hij gaat verder met: "Ik moet nu toch wel bekennen dat ik het betreurd had wanneer we Holland niet hadden gezien. Nagenoeg alle Europese steden waar we zijn geweest lijken op elkaar, maar hier zijn de dorpen en steden volkomen anders". Via den Haag reist hij in januari naar Amsterdam. Hij logeert daar in Hotel Lion d'Or in de Warmoestraat. In Maart keren zij terug naar Den Haag alwaar de inhuldiging van Prins Willem V wordt bijgewoond. In April 1766 reizen de Mozarts via Utrecht, waar nog een concert wordt gegeven, terug naar Antwerpen. In deze acht maanden Holland wordt het zusje van Wolfgang ernstig ziek maar nadat haar de laatste sacramenten zijn toegediend weet de gepensioneerde Haagse dokter Schwenke haar met stevige kalfsbouillon en gekookte rijst weer op de been te brengen.

Laudate Dominum W.A.Mozart

Nr.5 uit de Versperae solemnes de confessore (KV 339). *)

Het Laudate Dominum is een van de bekendste en ontroerendste aria's die Mozart ooit schreef. Het is onderdeel uit de Versperae solemnes de confessore. Met uitzondering van de miscomposities zijn de belangrijkste religieuze werken van Mozart de **Vespers**)** en de **Litanieën***)**, alle gecomponeerd in

verband met Mozarts taak als kerkmusicus voor de muzikale entourage van het Salzburgse hof.

De Vespers KV 339 dateren uit 1780. Ze zijn omvangrijk want ze omvatten een volledige serie van vijf psalmen en een Magnificat *****)

Het "Laudate Dominum" is een stralende sopraanaria met afwisselend mannenkoorstukken.

Laudate Dominum, omnes gentes,
et collaudate eum, omnes populi.
Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus,
et veritas Domini manet in aeternum

*Looft de Heer, alle heidenen,
Looft Hem alle volken,
want zijn barmhartigheid voor ons werd bevestigd,
en de trouw van de Heer duurt eeuwig.*

Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto
sicut erat in principio et nunc et semper,
et in saecula saeculorum. Amen

*Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest,
zoals het was in het begin en nu en altijd
en in de eeuwen der eeuwen. Amen*

*) K.V. 339 betekent: Köchels Verzeichnis 339.

Het hele oeuvre van Mozart werd gecatalogiseerd door Ludwig Köchel (1800 – 1877) in een *Chronologisch-thematisches Verzeichnis Sämtlicher Tonwerke*. De werken van Mozart worden dus altijd begeleid door de letters K.V. met volgnummer.

**) Vespers, in de christelijke Kerk van oudsher een op het eind van de dag gehouden gebedsdienst. De dienst bestaat uit psalmen, lezing uit profeten of Nieuwe Testament, een hymne, het Magnificat en voorbeden.

***) Litanie, een vorm van smeeklied of smeekgebed in de rooms-katholieke liturgie, waarbij de voorzinnen door de voorzanger(s) of voorbidder(s) worden weergegeven, terwijl het volk antwoordt met stereotiepe nazinnen (refreinen), zoals 'bid voor ons' ('ora pro nobis').

*****) Het **Magnificat** wordt ook wel de **lofzang van Maria** genoemd. Het is het eerste woord van de lofzang van Maria (*Magnificat anima mea Dominum* = Mijn ziel maakt groot de Heer), een van de hymnen in het Nieuwe Testament (Lucas 1:46–55), door Maria aangeheven als antwoord op de begroeting van haar nicht Elisabeth. Het Magnificat wordt in de rooms-katholieke liturgie gezongen tijdens o.a. de vespers.

Het **Pópule meus** van G.P. da Palestrina (1525 – 1594)

Giovanni Pierluigi da Palestrina, werd ca. 1525 in Palestrina, Italië, geboren. Zijn familienaam was Pierluigi, hij noemde zich echter naar zijn geboorteplaats. Als knaap zong hij in een koor van de S.Maria Maggiore te Rome. Van 1544 tot 1551 was hij organist en zanger in de kathedraal van zijn geboorteplaats, waarna hij terugkeerde naar Rome als koorleider van de St. Pieter. In 1554 werd hij tot cantor (voorzanger) van de Sixtijnse kapel benoemd. In 1561 werd hij kapelmeester aan de St. Jan van Lateranen en in 1571 werd hij benoemd tot maestro compositore van de St. Pieter. Deze functie oefende hij uit tot zijn dood op 2 februari 1594 te Rome. Palestrina's werk is van groot belang in de geschiedenis van de kerkmuziek. Zijn stijl werd destijds erkend als de enige toegestane vorm van meerstemmige kerkmuziek.

Hij schreef meer dan 90 missen, meer dan 500 motetten (meerstemmige compositie op bijbelse tekst) verder lamentaties (klaaglied), hymnen (hoofdvorm van het christelijk gezang), magnificats (lofzang van Maria), meer dan 100 wereldlijke en geestelijke madrigalen (meerstemmig wereldlijk lied).

Het **Pópule meus** is een klaagzang die vroeger werd gezongen op Goede Vrijdag. De tekst van het lied is een combinatie van Grieks en Latijn. De Griekse lyriek (dichtsoort waarin de dichter zijn gevoelens uit) werd in het begin van de jaartelling in de Latijnse taal opgenomen. Dat was een direct gevolg van de overheersing van de Grieken in het hele Midden Oosten rond het begin van de jaartelling. Een voorbeeld daarvan zijn o.a. de vier evangelisten die hun oorspronkelijke teksten in het Grieks hebben geschreven en het Griekse "Kyrie eleison", is Heer ontferm U over ons. In de 16^e eeuw, de tijd van Palestrina, ontwikkelde zich de meerkorigheid. Door een gescheiden opstelling van de koren werd de kerkruinte akoestisch ontsloten. Het leverde bovendien veel nieuwe klankkleuren op.

Pópule meus	
Pópule meus, quid feci tibi ? Aut in quo contristávi te ?	Mijn volk, wat heb ik u misdan ? Of waarin heb ik u kwaad berokkend?
Respónde mihi !	Antwoord mij !

Quia edúxi te de terra Egypti: parásti crucem Salvatóri tuo.	Ik heb u uit het land van Egypte bevrijd, en gij hebt uw Bevrijder een kruis toebedeeld.
Hágios o Theos. (Gr.) Sanctus Deus. (Lat.)	Heilige God !
Hágios Ischyros. (Gr.) Sanctus fortis. (Lat.)	Sterke God !
Hágios Athánatos, eléison hymas. (Gr.) Sanctus immortális, miserére nobis. (Lat.)	Gij, Heilige en Onsterfelijke, ontferm u over ons.

Hagios = grieks voor Heilig

Theos = grieks voor God

.

Messe für Männerchor van Jos.Rheinberger (Opus 172)

De mis is het belangrijkste genre van de meerstemmige kerkmuziek. Er zijn twee soorten:

- **missa brevis:** de **korte mis** voor de normale zondag, met alle delen of alleen met Kyrie en Gloria, en een enkele maal ook met Credo;
- **missa solemnis,** de **plechtige mis** voor bepaalde gelegenheden, altijd met alle delen.

Vele zgn. "concertmissen", bijvoorbeeld Bachs Hohe Messe en Beethovens Missa Solemnis, zijn niet geschikt voor liturgische doeleinden daarvoor zijn ze te lang.

Concertmissen bestaan tenminste uit vijf zgn. vaste gezangen, welke genoemd worden naar hun respectieve beginwoorden:

Kyrie, een smeekbede om ontferming, dat uit negen aanroepingen bestaat, wordt gezongen in het Grieks, de taal van de oosterse kerk.

Kyrie eleison (Heer ontferm U over ons) *Christe eleison* (Christus ontferm U over ons).

Gloria, *Gloria in excelsis deo* (Ere aan God in de hoge).

Credo, de geloofsbelijdenis, *Credo in unum Deum* (Ik geloof in één God).

Sanctus, Sanctus, Sanctus, Sanctus (Heilig, Heilig, Heilig).

Agnus Dei, *Agnus Dei qui tollis peccata mundi* (Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt).

De meest bekende mis naar aanleiding van een droeve gebeurtenis is de **Missa pro defunctis** of Dodenmis, die bij een begrafenisplechtigheid gezongen wordt. De Introïtus ervan is een gebed om eeuwige rust: *Requiem aeternam dona eis Domine*. Vandaar de naam **Requiemmis**. In de Requiemmis vervallen het Gloria en het Credo.

Ook de **Messe für Männerchor van Joseph Gabriel Rheinberger** past in deze traditie. J.G. Rheinberger werd in Vaduz, Liechtenstein op 17 maart 1839 geboren en overleed op 25 november 1901 in München. Hij componeerde een Festouverture, piano en orgelconcerten, geestelijke en wereldlijke koorwerken, 12 missen, 3 Requiem's, liederen en opera's.

Jos.Gab. Rheinberger

Giuseppe Verdi (1813-1901)

Giuseppe Verdi werd geboren in Le Roncole, een klein dorpje in Italië. Zijn vader baatte een herberg uit. Verdi was al op negenjarige leeftijd organist van de dorpskerk. Barezzi, een koopman uit Busseto, schatte de buitengewone muzikale talenten van Verdi hoog in. Hij voelde zich geroepen om de muzikale ontplooiing van de jongeman te steunen. Dankzij zijn financiële tussenkomst kon Verdi naar Milaan. Hij werd echter niet toegelaten tot het conservatorium. Verdi ging wel drie jaar in de leer bij operadirigent Lavigna. Hij zaaide de kiemen voor zijn latere activiteiten als operacomponist.

In 1835 huwde Verdi met Margareta, de oudste dochter van zijn vriend en weldoener Barezzi.

Kort na zijn start als operacomponist (1839) stierf zij. Verdi verloor op korte tijd ook hun

twee kindjes. Meer dan eens zwoer Verdi nooit nog een operanoot te componeren.

Herhaaldelijk drongen librettisten er bij hem op aan om opnieuw aan het werk te gaan, wat

hij uiteindelijk ook weer deed. Giuseppina Strepponi, ook Peppina genoemd, werd zijn

tweede vrouw. Ook zij moedigde Verdi steeds weer aan om te componeren.

Verdi haalde grote successen met zijn nationalistisch geïnspireerde opera's. Italië stond

immers onder Oostenrijks bewind en streefde naar bevrijding van de vreemde heerschappij

(=Risorgimento). De Italianen hadden niet veel fantasie nodig om de situatie op het toneel te

herkennen in hun eigen situatie. In de strijd voor de vrijheid klonk Verdi's naam als een

nationale kreet: Viva Verdi = Viva Vittorio Emmanuele Re D'Italia (Leve Vittorio Emmanuele, koning van Italië).

In Nabucco laat Verdi het koor zingen: "Va pensiero... enz."

"Vlieg gedachte, op gouden wieken naar het beloofde land". Het volk neuriede deze woorden echter ook tijdens zijn begrafenisstoet op een mistige ochtend in januari 1901.

Na de eenwording van Italië kreeg hij de titel hertog van Busseto aangeboden, hij weigerde en nam enkel een zetel aan als senator in het Italiaanse Parlement.

Giuseppe Verdi (1813-1901)

Giuseppe Verdi werd geboren in Le Roncole, een klein dorpje in Italië. Zijn vader baatte een

herberg uit. Verdi was al op negenjarige leeftijd organist van de dorpskerk. Barezzi, een

koopman uit Busseto, schatte de buitengewone muzikale talenten van Verdi hoog in. Hij voelde zich geroepen om de muzikale ontplooiing van de jongeman te steunen. Dankzij zijn financiële tussenkomst kon Verdi naar Milaan. Hij werd echter niet toegelaten tot het conservatorium. Verdi ging wel drie jaar in de leer bij operadirigent Lavigna. Hij zaaide de kiemen voor zijn latere activiteiten als operacomponist.

In 1835 huwde Verdi met Margareta, de oudste dochter van zijn vriend en weldoener Barezzi.

Kort na zijn start als operacomponist (1839) stierf zij. Verdi verloor op korte tijd ook hun

twee kindjes. Meer dan eens zwoer Verdi nooit nog een operanoot te componeren.

Herhaaldelijk drongen librettisten er bij hem op aan om opnieuw aan het werk te gaan, wat

hij uiteindelijk ook weer deed. Giuseppina Strepponi, ook Peppina genoemd, werd zijn

tweede vrouw. Ook zij moedigde Verdi steeds weer aan om te componeren.

Verdi haalde grote successen met zijn nationalistisch geïnspireerde opera's. Italië stond

immers onder Oostenrijks bewind en streefde naar bevrijding van de vreemde heerschappij

(=Risorgimento). De Italianen hadden niet veel fantasie nodig om de situatie op het toneel te

herkennen in hun eigen situatie. In de strijd voor de vrijheid klonk Verdi's naam als een

nationale kreet: Viva Verdi = Viva Vittorio Emmanuele Re D'Italia (Leve Vittorio Emmanuele, koning van Italië).

In Nabucco laat Verdi het koor zingen: "Va pensiero... enz."

"Vlieg gedachte, op gouden wieken naar het beloofde land". Het volk neuriede deze woorden echter ook tijdens zijn begrafenisstoet op een mistige ochtend in januari 1901.

Na de eenwording van Italië kreeg hij de titel hertog van Busseto aangeboden, hij weigerde en nam enkel een zetel aan als senator in het Italiaanse Parlement.

Verdi - La Forza del Destino (1869)

Libretto (operatekst) van Francesco Maria Piave naar het toneelstuk 'Don Alvaro' van De Saavedra.

Don Alvaro en donna Leonora worden door Leonora's broer, don Carlo, vervolgd, omdat die denkt dat ze zijn vader vermoord hebben. Op de vlucht verliezen Alvaro en Leonora elkaar uit het oog. Leonora zwerft als jonge man verkleed door Spanje en hoort toevallig dat Alvaro niet, zoals zij denkt, dood is, maar nog leeft en naar Amerika vertrokken is. Hevig teleurgesteld besluit ze dan de rest van haar leven in een kluizenaarscel door te brengen en gaat naar het klooster van de 'Madonna degli Angeli'. Voor de kloosterpoort valt ze op haar knieën en zingt:

Leonora:

Heilige maagd Maria, vol van genade, vergeef me mijn zonden en verwijder uit mijn hart

de herinnering aan die ondankbare (Alvaro).

Laat mij in deze stille eenzaamheid boete doen voor mijn zonden.

God, mijn Heer, heb medelijden met mij in mijn grote nood.

Dan hoort ze, hoe de monniken in het klooster de lauden (het morgengebed) zingen:

Koor:

Venite adoremus (Komt laten wij God aanbidden)

et procedamus ante Deum (laten wij voor de Heer neerknielen)

ploremus coram Domino, qui fecit nos **(laten wij luid weklagen voor hem die ons gemaakt heeft)**

Ze staat op en zingt verder:

Leonora:

Wat een prachtig, verheven koorgezang.

De lieflijke klanken van het orgel stijgen op naar de hemel net zoals de heilige geuren van de wierook.

Ze schenken mijn ziel geloof, troost en vrede.

Zou ik zo vroeg wel bij het klooster aan kunnen komen?

Maar mijn broer is misschien wel in de buurt.

O, ongelukkige Leonora, wat beef je!

Vertrouw de vrome pater, hij zal je geen onderdak weigeren.

God, mijn Heer, heb medelijden met mij in mijn verdriet.

God, sta mij bij.

Dan trekt Leonora aan de kloosterbel. Een luik gaat open en de broeder portier wil haar binnenlaten, maar Leonora wil niet naar binnen (een vrouw mag niet in een mannenklooster komen). Ze wil met de pater overste praten. Die komt en aan hem vertelt ze, wie ze is. Ze wil haar intrek nemen in de kluizenaarscel die bij het klooster hoort. De overste geeft uiteindelijk toe aan haar verzoek. Hij roept de monniken en dan volgen **"Il santo nome di Dio"** en **"La vergine degli angeli"**.

Abt:

De naam des Heren zij geprezen.

Koor (monniken):

Hij zij geprezen.

Abt:

Een berouwvol hart zoekt rust en vrede in de eenzaamheid om te boeten voor zijn zonden. Ik zal de heilige grot openen, die jullie allemaal kennen.

Koor:

Die kennen we.

Abt:

Jullie moeten beloven nooit naar die grot toe te gaan.

Koor:

Wij zullen gehoorzamen.

Abt:

Ook moeten jullie de weg, die naar de grot voert, mijden.

Koor:

We zullen hem mijden.

Abt:

Wie dit verbod overtreed en de naam en het geheim van de vreemdeling probeert te ontdekken, hij zij vervloekt in alle eeuwigheid (Maledizione!).

Koor:

Hij zij vervloekt en de bliksem moge hem die het verbod overtreedt treffen. Rust in een graf zal hij niet vinden. De winden zullen zijn as verspreiden.

Abt (tegen Leonora):

Sta op en ga naar de grot. Vanaf nu zul je geen levend wezen meer zien. Door middel van een klok kun je ons waarschuwen, als gevaren je bedreigen of als je laatste uur gekomen is. Dan zullen wij komen om je ziel te troosten, voordat die naar God terugkeert.

Koor:

Moge Onze-Lieve-Vrouwe van de Engelen je onder haar mantel bescherman en moge de heilige engel van de Heer je behoeden...

Leonore:

Moge Onze-Lieve-Vrouwe van de Engelen mij onder haar mantel bescherman en moge de heilige engel van de Heer mij behoeden.

Koor:

..Moge Onze-Lieve-Vrouwe van de Engelen je onder haar mantel bescherman en moge de heilige engel van de Heer je behoeden.

Na vele omzwervingen komt ook Alvaro in dit klooster en wordt monnik. Daar wordt hij na lange tijd tenslotte door don Carlo gevonden. In een duel wordt don Carlo door Alvaro gedood. Met zijn laatste krachten doodt don Carlo zijn zus Leonora, die uit haar grot is gekomen. Leonora sterft in de armen van Alvaro.

VERDI

I Lombardi alla prima crociata.

(De Lombarden*op de eerste kruistocht**). *, **, *Toelichting op einde van dit artikel.*

Een korte versie van de opera: **De Lombarden op de eerste kruistocht**

Tekst: Temistocle Solera, naar het gedicht van Tomaso Grossi.

Plaats en tijd: Milaan, Antiochië ***) en omgeving van Jeruzalem, omstreeks 1096.

De gebroeders Arvino en Pagano hadden beiden naar de gunsten van de beeldschone Viclinda gedongen. Zij koos voor Arvino en schonk hem een dochter, Giselda. Pagano probeerde Arvino te doden, waarvoor hij achttien jaar werd verbannen.

Eenmaal terug belooft Pagano publiekelijk vrede, maar in het geheim beraamt hij opnieuw een aanslag op zijn broer. In plaats van Arvino doodt hij per ongeluk zijn vader, waardoor hij voorgoed uit Milaan wordt verbannen.

Als kluizenaar leeft Pagano in de buurt van Antiochië, waar hij de roem van een heilige geniet. Hij verbergt zijn ware identiteit en helpt **de Lombardische kruisvaarders onder aanvoering van Arvino Antiochië te veroveren**. In Antiochië vindt Arvino ook zijn dochter Giselda terug, die als slavin gevangen wordt gehouden. Zij wordt door Oronte bemind en bekeert hem tot het christelijk geloof.

Giselda komt achter de gruwelijke waarheid van de kruistochten en breekt met haar vader. Tijdens haar ontsnapping stuit ze op de doodgewaande Oronte, met wie ze haar toevlucht zoekt in de liefde; beiden geven familie en vaderland op. Achtervolgd door Arvino raakt Oronte dodelijk gewond, in zijn stervensuur wordt hij gedoopt door kluizenaar Pagano. Bij de verovering van Jérusalem raakt Pagano gewond. Hij onthult zijn identiteit en terwijl hij sterft verzoent hij zich met zijn broer.

Het koorwerk Jeruzalem speelt in het 3e bedrijf: "De bekering".

In het dal van Josaphat. Het is omgeven door verschillende heuvels, waarvan de Olijfberg de belangrijkste is. In de verte kan men Jeruzalem zien liggen. Ridders, Kruisvaarders, vrouwen en pelgrims komen met ontbloot hoofd in processie op.

Het gemend koor zingt achter de schermen:

Jeruzalem! Jeruzalem! De grote, de beloofde stad! Oh niet tevergeefs vergoten bloed, de lauwerkransen van God liggen al voor U klaar!

Koor komt langzaam op.

Vrouwen:

Ach! Door deze plaatsen die het ons gegeven is te zien en met onze tranen te doordrenken, kan onze ziel in zijn laatste uur opgaan naar de schoot van God!

Mannen:

Op die hellingen daar boeiden de goddelozen het genadeschenkend Lam; hier vielen de vraatzuchtige wolven ter aarde toen Hij antwoordde: "Ik ben het"! Op deze heuvels weende de Nazarener om de noodlottige stad; dat is de berg, waar Hij zijn dodelijk lijden begroette!

Allen:

Ach! Door deze plaatsen die het ons gegeven is te zien en met onze tranen te doordrenken, kan onze ziel in zijn laatste uur opgaan naar de schoot van God! O bergen , O vlakten, O dalen voor eeuwig heilig in de gedachten van de mensheid! Zie de levende God komt, de verschrikkelijke strijder!

Koor gaat weg door het dal, in de verte hoort men: Jeruzalem! Nog verder weg. Jeruzalem!

Deze tekst is in de mannenkoor versie, die Breda's Mannenkoor uitvoert, vertaald door Hans van der Laan, zodat dit lied als men dat zou willen, in het Nederlands gezongen zou kunnen worden.

De tekst is dan als volgt:

Koor:

Jeruzalem! Jeruzalem!
Gezegend onze heilige stad!
Gij zijt de stad der steden met bloemtapijt

Tenoren en bij gemengd koor de dames:

Gij, die hier voortschrijdt,
Laat uw tranen vloeien.
Stort ze neder ter aard!
Laat in beproeving-
Laat in grote nood-
De ziel ten hemel gaan tot God.

Bassen:

De goddeloze mens wordt vernietigd
In 't donderend gewelf.

De aarde zal vergaan
Terwijl de stem van de heer zal zeggen:
Ik leef!
Laat ons deemoedig de moede hoofden buigen
In deze heilige stad.
En laat ons bidden tot de heerser van 't Heelal,
Tot onze God!

Koor:

Hoort! Gij, die hier voortschrijdt,
Laat Uw tranen vloeien,
Stort ze neder ter aard!
Laat in beproeving-
Laat in grote nood-
De ziel ten Hemel gaan tot God.
De bergen, de dalen,
Valleien weerkaatsen de roep van de gelovige schaar.

Daal neder, daal neder, daal neder, Almachtige God.

Jeruzalem! Jeruzalem!

***) De Lombarden**

Lombarden, eertijds benaming voor geldhandelaars, bankiers, wisselaars en pandjeshuishouders. De naam is ontstaan doordat de personen die de geldhandel bedreven, oorspronkelijk veelal afkomstig waren uit Lombardije. (Italiaans: *Lombardia*), een regio in Noord-Italië, tussen de Po, het Gardameer en het Lago Maggiore, hoofdstad is Milaan.

Vanaf de 13de eeuw werd door de vorst aan Joden en aan Lombarden tegen betaling van een jaarlijkse recognitie het recht gegeven in een bepaalde stad een bank (of tafel) te exploiteren.

In een tijd dat de kerk het lenen van geld tegen rente verbood, waren de Joden en Lombarden de enigen die de overheid en de kooplieden aan het voor de oorlog en de handel benodigde geld konden helpen. Tot zekerheid van de schuld werden kostbaarheden in (onder)pand gegeven; vanaf de 14de eeuw werd ook rente bedongen.

Het woord lommerd is van Lombarden afgeleid. Aan Joden en Lombarden werd ook veelal het privilege (ook wel het 'helingsprivilege' genoemd) verleend dat zij gestolen goederen die door hen gekocht of in pand genomen waren, alleen dan aan de eigenaar hoefden terug te geven, als zij door de eigenaar schadeloos werden gesteld.

****)Kruistochten.**

Onder Kruistocht wordt verstaan een veldtocht in de Middeleeuwen tegen de vijanden van de Kerk van Rome, vooral die tegen de moslims die Palestina bezetten.

Tijdens de 2^e kruistocht, vertrokken de pelgrims en soldaten niet als een onderdeel van een groot leger uit Constantinopel, maar kwamen ze verspreid in diversen groepen uit West-Europa. Een grote groep [Lombarden](#) vertok vanuit [Milaan](#). Dit leger bestond grotendeels uit ongetrainde boeren, geleid door bisschop Anselmus IV, aartsbisschop van Milaan.

. *****) Antiochië**, het tegenwoordige Antakya, hoofdstad van de provincie Hatay in Zuid-Turkije, aan de benedenloop van de Asi nehri nabij de grens met Syrië ten zuiden van Iskenderun. Was in de oudheid de hoofdstad van het Seleucidenrijk Syrië.

Te Antiochië heeft zich ook de eerste grote christengemeente buiten Palestina gevormd en het woord christen werd er voor het eerst gebruikt. Van hieruit hebben Paulus en zijn medewerkers hun zendingsreizen ondernomen naar Klein-Azië en Griekenland. De bisschopszetel van Antiochië ontwikkelde zich weldra tot een patriarchaat (in rang volgend op Alexandrië), waartoe in de 4de eeuw vijftien provincies behoorden en ca. 220 bisschoppen. Tussen 252 en 380 werden er tien belangrijke kerkvergaderingen gehouden. Aan het eind van de 5de eeuw werd Antiochië, dat toen tot het Oost-Romeinse (Byzantijnse) Rijk behoorde, herhaaldelijk geteisterd door aardbevingen. In 538 veroverden en verwoestten de Perzen onder Chosroës I de stad. Na door de Byzantijnen te zijn heroverd, viel zij in 637 in handen van de Arabieren.

Tijdens de kruistochten werd Antiochië hoofdstad van de gelijknamige **kruisvaardersstaat** (1098–1268), gesticht door een van de leiders van de eerste kruistocht, Bohemund I van Tarente.

.

Wolgalied, uit de operette: "**Der Zarewitsch**" – **Franz Lehar**

Het Wolgalied is een van de bekendste Duitse operetteliederen. Het lied komt uit de operette "Der Zarewitsch" van Jenbach en Reichert, met muziek van Franz Lehár. De operette, die in 1927 in Berlijn in première ging was speciaal geschreven voor hét idool van die dagen, de Joodse operettezanger Richard Tauber.

Onze dirigent Hans de Wit heeft een arrangement van dit lied geschreven voor vierstemmig mannenkoor met piano begeleiding.

Der Zarewitsch verhaalt over de jonge zoon van de tsaar die, na eens te zijn bedrogen, vrouwen heeft afgezworen. Sonja wordt door de eerste minister en de groothertog in mannenkleden op hem afgestuurd om hem te kunnen benaderen en te genezen. Vele verwickelingen volgen.

Het Wolgalied verhaalt over een soldaat aan de oever van de rivier de Wolga die treurt om een gestorven geliefde: ***Ben je me daarboven vergeten? Mijn hart verlangt toch ook naar liefde. Jij hebt in de hemel veel engelen om je heen; stuur toch eentje daarvan naar mij!***

*Allein! wieder allein!
Einsam wie immer.
Vorüber rauscht die Jugendzeit
In langer, banger Einsamkeit.
Mein Herz ist schwer und trüb mein Sinn,
Ich sitz' im gold'nen Käfig drin.*

*Es steht ein Soldat am Wolgastrand,
Hält Wache für sein Vaterland.
In dunkler Nacht allein und fern,
Es leuchtet ihm kein Mond, kein Stern.
Regungslos die Steppe schweigt,
Eine Träne ihm ins Auge steigt:
Und er fühlt, wie's im Herzen frißt und nagt,
Wenn ein Mensch verlassen ist, und er klagt,
Und er fragt:*

*Hast du dort oben vergessen auf mich?
Es sehnt doch mein Herz auch nach Liebe sich.
Du hast im Himmel viel Engel bei dir!
Schick doch einen davon auch zu mir.*

•
Franz Lehár, (30 april 1870 – 24 okt. 1948), Oostenrijks-Hongaars componist, studeerde aan het conservatorium te Praag (1882–1888) en was militair kapelmeester, o.m. in Triëst, Boedapest en Wenen. Sedert 1902 heeft Lehár zich – als dirigent en als componist – uitsluitend aan de operette gewijd. Hij componeerde ca. 30 operettes in de Weense traditie, die uitmunten door melodische rijkdom en knappe instrumentatie. Zijn bekendste werken zijn: Die lustige Witwe (1905), Der Graf von Luxemburg (1909), Das Land des Lächelns (1923) en Der Zarewitsch (1927)
•

Slavenkoor uit: Nabucco Verdi

Eigenlijk had hij gezworen nooit meer te componeren. Verdi's tweede opera was een grote flop en Verdi aanvaardde zijn lot, hij was kennelijk niet als componist in de wieg gelegd. De directeur van het operatheater La Scala in Milaan protesteerde en trachtte Verdi enthousiast te maken voor een nieuwe opera. Hierbij duwde hij Verdi een libretto in de handen: Nabuccodonosor (later afgekort tot Nabucco) van librettist Solero. Verdi bleef protesteren, maar ontkwam niet aan de belofte het libretto in ieder geval te lezen. Het vervolg is bekend. De ontroerende liefdesgeschiedenis tussen Ismaele en Fenena tegen de achtergrond van de vrijheidstrijd van het Hebreeuwse volk, werd in een recordtempo één van de meest geliefde opera's uit de geschiedenis. Het Slavenkoor groeide in Italië zelfs uit tot een alternatief volkslied.

Het volk Israel (De Hebreeën) zijn in Babylonische ballingschap en smeken de koning van Babylonië (Nabucco), door wie zij zijn gevangen genomen om verlossing uit zijn heerschappij. Aan de oever van de Eufraat zingen de verbannen Joden psalmen om hun verloren vaderland te eren. **Va pensiero sull' ali dorate.**

Va', pensiero, sull'ali dorate; va', ti posa sui clivi, sui colli,
ove olezzano tepide e molli l'aure dolci del suolo natal!
Del Giordano le rive saluta, di Sionne le torri atterrate...
Oh mia patria sì bella e perduta!
Oh membranza sì cara e fatal!
Arpa d'ôr dei fatidici vati, perché muta dal salice pendi?
Le memorie nel petto raccendi, ci favella del tempo che fu!
O simile di Sòlima ai fati traggi un suono di crudo lamento,
o t'ispiri il Signore un concerto che ne infonda al patire virtù!

Vlucht, gedachte, op gouden vleugels,
strijk neer op glooiingen en heuvels
waar de zoete luchten van onze
geboortegrond zacht en mild geurt!
Begroet de oevers van de rivier de Jordaan
en Sions gevallen torens.
O mijn land, zo liefelijk en verloren!
O herinnering zo zoet maar triest!
Waarom hangt de Gouden harp
van wijze profeten zo stil aan de wilgen?
Koester de herinnering in onze harten,
vertel ons over het verleden!
Herinnerd aan Jeruzalems lot
speel voor ons een treurlied
of laat anders 's Heren geest
ons sterken 't lijden te doorstaan!

Ga, gedachte, op gouden vleugels.
Ga, zet je neer op de hellingen, op de heuvels,
waar geurig ruiken zwoel en zacht
de zoete winden van de geboortegrond.
Groet de oevers van de Jordaan,
de neergehaalde torens van Sion.
O mijn vaderland, zo mooi en verloren gegaan!
O herinnering zo dierbaar en noodlottig.
Gouden harp van de lot voorspellende zieners
waarom hang je zwijgend aan de wilg?
Doe de herinnering ontwaken in ons hart,
vertel ons van de tijd die niet meer is.
Zoals bij de lotgevallen van Jeruzalem
laat een rauwe klacht weerklinken
of laat de Heer je inspireren tot saamhorigheid
die kracht schenkt om het lijden te dragen.

.

Soldatenlied arrangement **Sj. Djesachar**

Hieronder de fonetische weergave van de tekst en de vertaling. Het is een liedje om tijdens het marcheren te zingen door de soldaten en heeft dus geen "diepe"betekenis.

De fonetische tekst van de 3 coupletjes luidt:

- 1. Iz-za ljes-sa iz-za gor-ki wisj-la roo-toesj-ka sol-dat.**
- 2. Pe-red ro-taj ka-pi-ta-an cha-ra sjo mar-sji-ra-wal**
- 3. Chara sjo mar-sji-ra wal as-ta-na aw-li wal sja**

Het refrein:

Ei ei go-re-nje-be da nas-ja ro-ta chotj koe-da.

Vrije vertaling van dit marcheerliedje:

- 1. Uit de bossen uit de bergen kwam een peloton soldaten te voorschijn.**
- 2. Voor het peloton uit marcheerde de kapitein heel goed**
- 3. Marcheerde heel goed en stopte af en toe**

Het refrein:

Ei ei, niet mopperen, kop op, wij zijn het tofste peloton

You Raise Me Up

"You Raise Me Up" is een populair lied met een inspirerende tekst. De muziek werd geschreven door Rolf Løvland *) de tekst is van Bredan Graham **) Het lied is oorspronkelijk geschreven als een instrumentaal stuk met als titel "Silent Story".

Løvland benaderde de Ierse romanschrijver en songwriter Bredan Graham voor het schrijven van een bijpassende tekst.

De Ierse zanger Brian Kennedy was de eerste die het op zijn repertoire nam. Hij zong het o.a. op de begrafenis van de legendarische Noord-Ierse voetballer George Best.

Grote bekendheid kreeg het lied toen het werd gezongen op de herdenkingsbijeenkomst voor de terreuraanslagen van 11 september 2001 in New York. Daarna werd het ook uitgevoerd bij de NASA herdenking voor de omgekomen bemanning van Spaceshuttle Columbia.

Door het lied als een speciale verrassing te brengen bij Oprah Winfrey, voor haar 50^e verjaardag, kreeg "You Raise Me Up" massale internationale bekendheid.

Onze dirigent Hans de Wit heeft You Raise Me Up gearrangeerd voor vierstemmig mannenkoor.

Wanneer ik neerslachtig ben en mijn ziel vermoeid is
Wanneer er problemen komen en mijn hart is bezwaard
Dan houd ik me rustig en wacht hier in de stilte
Totdat U komt en enkele ogenblikken bij me zit

U heft me op, omhoog, zodat ik op de bergen kan staan
U heft me op, omhoog, zodat ik op stormachtige zeeën kan lopen
Ik ben sterk, wanneer ik op Uw schouders zit

U heft me op, zodat ik meer wordt dan ik was.

*) Rolf Løvland, geboren 19 april 1955 in Kristiansand, is een Noors componist. Samen met Fionnuala Sherry vormde hij de Keltische groep Secret Garden, waarin hij speelde als componist / producer / toetsenist. Hij begon op jonge leeftijd te componeren. Zijn eerste band richtte hij op toen hij negen jaar oud was. Zijn muzikale studies volgde hij aan het Kristiansand Muziek Conservatorium. Zijn meest bekende compositie is You Raise Me Up. Rolf Løvland heeft in 1985 en in 1995, met Secret Garden (een Iers-Noors duo), het Eurovisie Songfestival twee keer gewonnen.

**) Bredan Graham (1945 Tipperary) is een Ierse romanschrijver en songwriter.

Santo

Santo, Santo, Santo, mi corazon Te adora mi corazon te siente decir
Heilig, Heilig, Heilig, mijn hart aanbidt u, mijn hart wil u zeggen

Santo, tu eres Senor Santo Santo Santo mi corazon Te adora, mi corazon Te
Heilig u zult heer zijn, Heilig, Heilig, Heilig. mijn hart aanbidt u, mijn hart

siente decir Santo Tu eres Senor. Santo Santo Santo mi corazon Te adora
wil u zeggen Heilig, u zult Heer zijn. Heilig, Heilig, mijn hart aanbidt u

mi corazon Te siente decir Santo Tu eres Senor. Santo Santo Santo mi
mijn hart wil u zeggen Heilig, u zult Heer zijn, Heilig, Heilig, Heilig, mijn

corazon Te adora mi corazon Te siente decir Santo Tu eres Senor, Santo
hart aanbidt u, mijn hart wil u zeggen, u zult Heer zijn, Heilig

Tu eres Senor
u zult heer zijn.